
PRIKAZI

PRILOG NAUČNOM PROUČAVANJU SPOMENIKA KULTURE
("RAŠKA BAŠTINA" 1, Zavod za zaštitu spomenika
kulture, Kraljevo, 1975)

Obeležavajući desetogodišnjicu svoga rada, Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kraljevu pokrenuo je stručno-naučnu publikaciju pod imenom RAŠKA BAŠTINA, čiji je prvi broj upravo nedavno izašao iz štampe. Ta izvanredno uređjena i sadržajno bogata knjiga predstavlja ne samo krunu uspešnog rada Zavoda u proteklom periodu, već po kvalitetu objavljenih priloga, čiji su autori saradnici Zavoda i brojni vrlo istaknuti istraživači naše kulturne prošlosti - doktori nauka i akademici - ulazi među najznačajnije naučne i kulturne edicije ove vrste. Smelo bi se reći da RAŠKA BAŠTINA uistinu čine objektivan presek autentične naučne misli kod nas o spomeničkom nasljeđu. Isto tako, po mnoštvu objavljenih rasprava, studija i članaka, prva sveska ove publikacije najbogatiji je zbornik ove vrste koji se uopšte do danas kod nas pojavio. Odlikuje se raznovršnošću radova koji obrađuju spomenike i rezultate njihovog istraživanja u širokom vremenskom rasponu od antičkog doba do našeg vremena. Na više od 400 stranica dvostupačnog slova velikog formata sa oko 200 tabli raznovrsnih ilustracija, fotosa i crteža, objavljene su 32 rasprave, studije, članka i priloga, koji tretiraju vrlo heterogene teme vezane za spomenike kulture pretežno sa područja stare Raške. Pojedini od tih radova donose vrlo značajna otkrića, koja su plod dugotrajnih i strpljivih istraživanja. Takodjer, niz napisa se bavi konzervatorskom problematikom koja se odnosi na spomenike sa ovog područja. Drugim rečima, u BAŠTINI su objavljene i oni tekstovi koji ukazuju na dostignuća Zavoda z na planu neposredne tehničke zaštite spomenika kulture i arheoloških iskopavanja obavljenih u sklopu ovih in-

tervencija. Niz rasprava posvećen je našim najznačajnijim spomenicima kao što su: Djurdjevi Stupovi, Studenica, Žiča, Miloševo, Gradac, Pavlica, Lazarica, Crna Reka i dr.

S obzirom na to da se radi o izuzetno interesantnim priložima, pokušaćemo ukratko da se osvrnemo na one najznačajnije, potcrtavajući njihove najbitnije poruke i saopštenja.

Profesor Djurdje Bošković u svom članku OSVRT NA NEKE KARAKTERISTIKE REGIONALNOG PROSTORNOG PLANIRANJA SPOMENIKA NA TERITORIJI SREDNJOVEKOVNE RAŠKE dokazuje da najznačajniji spomenici kulture na matičnom području srednjovekovne srpske države nisu nastajali stihijski, već smišljeno i u neposrednoj vezi sa težnjama njihovih kreatora da im se zadužbine uklope na celishodan način u državnoteritorijalni organizam, pri čemu su strateški i komunikativni činioci imali presudnu ulogu.

Jedan od naših vodećih istoričara umetnosti, pisac monumentalnog dela "Vizantijske freske u Jugoslaviji" aka demik dr Vojislav J. Djurić objavljuje raspravu MILEŠEVO I DRINSKI TIP CRKVE, koja će sigurno imati dalekosežan značaj u daljem proučavanju našeg graditeljstva u turskom periodu. Ukazujući na činjenicu da je manastir Miloševo u vremenu od XV do XVII veka imao veći ugled nego bilo koji drugi naš srednjovekovni manastir (Studenica, Žiča, Peć), što je rezultat odgovarajućih društvenopolitičkih odnosa tog doba, on sa uspehom pokušava da dokaže da je miloševska crkva tipom svoje arhitekture bila izuzetno značajan uzor pri gradjenju velikog broja crkava, nastalih u vremenu od kraja XV do prvih decenija XVII stoleća.

Svojom kraćom raspravom ODJEK PESME NAD PESMAMA U SRPSKOJ UMETNOSTI XIII VEKA akademik dr Svetozar Radojčić, naš najautoritativniji istraživač i znalac stare srpske umetnosti, tretira pro i kon veze između starih crkvenih

tekstova i nekih naših fresaka XIII veka, nastavljajući tako sa izučavanjem međusobnih uticaja raznolikih umetničkih tvorevina u srpskoj prošlosti.

Dr Vojislav Korać u svojoj monografskoj studiji MESTO PRIDVORICE U RAŠKOJ ARHITEKTURI donosi rezultata arheoloških i arhitektonskih istraživanja na ovom spomeniku, ističući da je "Pridvorica vredan deo onog graditeljskog fonda što je nastao kao izraz živog i znalacki usmerenog nastojanja da se kulturnim radom obeleže počeci pravog samostalnog života tadašnje Srbije".

Pisan akribično i učen rad dr Gordane Babić CIKLUS HRISTOVOG DETINJSTVA U PREDELU S HUMKAMA NA FRESCI U GRACU suptilna je ikonografska analiza koja unosi novu svetlost u svu složenost i jedinstvenost jedne zidne slike u zadužbini Jelene Anžuske, pri čemu su utvrđeni neki značajni putevi uticaja i veza prestoničnog slikarstva Vizantije sa Raškom sedamdesetih godina XIII veka. Vladislav Ristić u svom članku O ŽIVOPISU CRKVE SV. STEFANA U KRUŠEVCU novom argumentacijom dokazuje da Lazareva zadužbina nije imala freske u vreme srpske nezavisnosti, dok je u obimnom članku Milorad Mihailovića ZIDNA DEKORACIJA NOVOPAVLIČKE CRKVE došla do izražaja celovistost obrade istoriografskih, ikonografskih i stilskih problema zidnog slikarstva ovog hrama, objektivnost suda o umetničkim vrednostima novopavličkih fresaka i korektnost njihovog datiranja.

Boljem poznavanju jednog od najznačajnijih spomenika u grupi ovčarsko-kablarskih manastira doprinela je rasprava MANASTIR TROJICA POD OVČAROM, čiji je autor arh. Milka Medić-Čanak.

Fresko-ansambl u atraktivnom i izuzetno uzbudljivom manastirskom kompleksu Crne Reke kod Tutina dugo je izazivao pažnju stručnjaka i naučnika. U iscrpnoj studiji ZIDNO SLIKARSTVO CRKVE MANASTIRA CRNE REKE Radomir Stanić saopštava ishode svojih istraživanja, dajući anali-

ze tematskog i ikonografskog programa crnorečkih fresaka. Takodje je svestrano razmotrio stilska obeležja ovog živopisa, ustanovivši da je crnorečki majstor kasniji izdanak peške slikarske radionice u čije je kreativne sposobnosti ugradio neke nove vrednosti, a one ga čine samosvojnim i sasvim izuzetnim umetnikom njegova vremena.

Insistirajući na ličnosti kir Georgija kao novoj umetničkoj figuri koja nije identična sa Georgijem Mitrofanovićem, našim poznatim slikarom iz XVII veka, Zdravko Kajmaković u svojoj raspravi GEORGIJE MITROFANOVIĆ I KIR GEORGIJE opravdano izražava sumnju u postojanje slikara Kozme koji je pod tim imenom već odavno ušao u našu stručnu i naučnu literaturu.

Medju spomenicima islamskog porekla na području stare Raške osobitu pažnju skreće stari hamam u Novom Pazaru o kome je napisao istoimeni članak Slobodan Djordjević. U njemu se na zanimljiv način interpretiraju tipične i osobene karakteristike ovog spomenika, kako sa stanovišta konstruktivnih rešenja tako i sa gledišta graditeljskog stila.

Obrenija Vukadin svojim radom ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U STAROJ PAVLICI obelodanjuje značajne arheološke nalaze u vidu naušnica i srebrnih aplikacija koje datiraju u drugu polovinu XIV ili početak XV veka.

DJURDJEVI STUPOVI U RASU, članak arhitekta Jovana Neškovića, sigurno će pobuditi posebnu pažnju zbog značaja spomenika o kome piše i zbog razmatranja nekih važnih pitanja koja se odnose na vreme nastanka crkve sv. Djordja, njene izuzetne arhitektonske odlike i koncepciju konzervatorsko-restauratorskih radova u manastirskom kompleksu. U članku se prvi put objavljuje novopronadjeni natpis o gradnji crkve godine 1170/71, čime se otklanjaju sve dosadašnje dileme i nedoumice o vremenu gradnje ove monumentalne zadužbine Stefana Nemanje.

Antica Pavlović objavljuje tekst JAVNI SPOMENICI POSVEĆENI NARODNO-SLOBODILAČKOJ BORBI kojim sa likovnoestetskog stanovišta raspravlja o umetnički najvrednijim ostvarenjima na području jugozapadne Srbije. Njene zanimljive opservacije i ocene ovih dela, posvećenih našoj najnovijoj istoriji, spadaju medju prve uspele pokušaje objektivne valorizacije ovih spomenika.

Ne manjom zanimljivošću i vrednošću rezultata do kojih su došli autori odlikuje se niz objavljenih radova, medju kojima ističemo: Radoslav Prokić, RIMSKE TERME U ČAČKU; Mihailo Zotović, ANTIČKI SPOMENICI I PREDMETI SA LOKALITETA KOLOVRATA KOD PRIJEPOLJA; O. Vukadin, D. Minić i S. Djordjević, SREDNJOVEKOVNI GRAD STALAC; dr Dobroslav Pavlović, PRILOG PROUČAVANJU SLIKANIH DEKORACIJA FASADA SRPSKIH SREDNJOVEKOVNIH CRKAVA SA PODRUČJA ZAPADNE MORAVE; dr Slobodan Nenadović, SEOSKA ARHITEKTURA KOJA NESTAJE - zabeleške iz sela Gradac; Mirjana Šakota, HADŽI-RUVIM U STUDENICI; dr Miodrag Jovanović, CRTEŽI SRPSKIH ROMANTIČARA; Branko Vujović, CARske DVERI VOJVODE MOLERA; Marija Domazet, ČARDAK KNEZA MILOŠA U GORNJOJ DOBRINJI; Radmila Pavičević-Popović, NATPISI NA SEOSKIM KUĆAMA U OKOLINI ČAČKA I GORNJEG MILANOVCA; Vladimir Brguljan, PRVI OPŠTI PRAVNI AKTI IZ OBLASTI ZAŠTITE SPOMENIKA KULTURE U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI; Ivan Zdravković, PRVI POKUŠAJI STVARANJA KONZERVATORSKE SLUŽBE U SRBIJI, i dr.

Većina radova objavljenih u RAŠKOJ BAŠTINI, svojim otkrićima i rezultatima koje donose, veoma obogaćuje naše saznanje o spomenicima ili delima koja obraduju. Pojedini medju njima bacaju sasvim novu svetlost na niz pitanja koja su doskora, što se tiče odgovora na njih, mogla samo da se naslućuju. RAŠKA BAŠTINA i pojava njenog prvog broja predstavlja dokaz o demetropolizaci-

ji kulturne i naučne delatnosti, i istovremeno snažan podsticaj za unapredjenje naučnoistraživačkog rada u oblasti proučavanja naše kulturne prošlosti i spomeničkog nasledja. Prvi broj ove publikacije, koju je tehnički i likovno izvanredno uredio Gojko Subotić, lako će naći put do čitalaca, i onih koje su zaljubljeni u našu kulturnu prošlost i onih koji su željni saznanja o tajnama umetničkog stvaranja naših predaka čije su tvorevine sastavni deo svetske kulturne baštine.

R.S.